

De modularisering van het Alfa-NT2-aanbod in Vlaanderen

In Vlaanderen wordt het onderwijsaanbod van de Centra voor Basiseducatie (CBE) gemodulariseerd. Dat wil zeggen dat voor alle opleidingen binnen de basiseducatie ontwikkelingsdoelen worden geformuleerd, die men clustert in modules en trajecten. Met ingang van september 2005 is de modulaire structuur voor Alfa-NT2 ingevoerd.

INGE SCHUURMANS/KAREL DE GROTE HOGESCHOOL, ANTWERPEN

De eindtermen voor Alfabetisering NT2 in Vlaanderen bestaan uit Richtgraad 1.1 en Richtgraad 1.2. Richtgraad 1.2 reikt verder dan wat in Nederland onder alfabetiseringstrajecten verstaan wordt, namelijk tot niveau A2 (*Waystage*) in termen van het Europees Referentiekader (Richtgraad 1.1.2 wordt ingevoerd op 1 september 2007). Richtgraad 1.1.1 bestrijkt het terrein tot niveau A1 van het Europees Referentiekader (*Breakthrough*).¹ Het traject NT2 Alfa R1 - 1.1 bestaat uit tien modules van telkens 60 lessen. Het totale traject omvat dus 600 lessen.

De voorafgaande startmodule en de modules 1 tot en met 4 zijn mondeling, in de vijfde module hebben de doelen betrekking op het technisch lezen en schrijven en in de modules 6 tot en met 10 staat het functionele lezen en schrijven centraal. (Voor een volledig overzicht zie het opleidingsprofiel Alfa-NT2 van de Dienst voor Onderwijsontwikkeling Vlaanderen www.ond.vlaanderen.be) De CBE's zijn vrij om bepaalde modu-

les, bijvoorbeeld module 2 en 7, gelijktijdig aan te bieden; in principe kan een cursist na het beëindigen van de startmodule, afhankelijk van zijn beginsituatie, voorkennis of behoefte, op verschillende manieren zijn traject opbouwen. Er zijn vele mogelijkheden om het traject op te bouwen, maar ongetwijfeld plaatst dit de centra soms voor enorme organisatorische problemen.

Richtgraden

De doelen van 'NT2 Alfa R1 - 1.1/*Breakthrough*/Basisniveau' beschrijven het absolute minimum. Na dit traject heeft de cursist een alfabetiseringsniveau bereikt dat zich situeert op het Didactisch Ijkpunt van het Geletterdheidskader van de Nederlandse Taalunie.² De taalgebruiker kan dan communiceren in een anderstalige samenleving met zeer beperkte talige middelen om tegemoet te komen aan concrete behoeften uit zijn onmiddellijke omgeving. Dat wil zeggen dat hij/zij vertrouwde, alledaagse uitdrukkingen en zeer eenvoudige

zinnen kan gebruiken. Hij/zij kan zichzelf of iemand anders voorstellen en kan vragen stellen en beantwoorden met betrekking tot persoonlijke gegevens zoals de woonplaats, mensen die hij/zij kent en dingen die hij/zij bezit. De taalgebruiker is in staat op een eenvoudig niveau te communiceren op voorwaarde dat de gesprekspartner langzaam en duidelijk spreekt en bereid is te helpen.

De taalleerder heeft ook de technische beginselen van het lezen en schrijven onder de knie. Hij heeft inzicht in de functies en het gebruik van geschreven taal en kan zich een idee vormen van de inhoud van informatieve teksten. Hij leest bijvoorbeeld eigen naam en adres, hij herkent belangrijke documenten en formulieren (brieven, kaarten, rijbewijs, betalingsdocumenten), hij kan letterlijk gevraagde informatie halen uit standaardteksten, hij kan zich een idee vormen van de inhoud van niet voor hem/haar geschreven informatieve teksten mede op basis van

Kennis

Kennis heeft betrekking op woordenschat en grammatica, spelling en interpunctie, uitspraak en intonatie, taalregister, socio-culturele elementen en taalreflectie. Van al deze elementen is geen opsommende lijst gegeven. Immers: in communicatief taal-onderwijs is de beheersing van de ondersteunende elementen een hulpmiddel en geen doel op zich. In het beschrijvingskader zijn leerstrategieën en communicatiestrategieën onderscheiden.

Leerstrategieën

Leerstrategieën betreffen het leren in brede zin en het reflecteren over het eigen leren.

Communicatiestrategieën

Communicatiestrategieën hebben betrekking op het sturen van de taalkaak. Ze stellen de cursist in staat om de communicatie tot stand te brengen, te onderhouden, recht te zetten of om een taaldeficit te compenseren (de zogenaamde compenserende strategieën).

Attitudes

Bij de uitvoering van de taalkaak zijn bepaalde *attitudes* onmisbaar. De opleiding moet de cursisten de kans bieden om deze attitudes te oefenen en te ontwikkelen. Voorbeelden zijn spreekdurf, zich inleven in de tekst, openstaan voor suggesties ten aanzien van het eigen taalgebruik, bereidheid tot gebruik van het geleerde, kritische ingesteldheid.

Sleutelcompetenties

Werken aan *sleutelcompetenties* vraagt van de lesgever een doordachte didactische aanpak. De sleutelcompetenties moeten als een rode draad doorheen het aanbod lopen. De cursist heeft bij wijze van spreken een rugzak met daarin al wat competenties, maar er is ruimte voor veel meer. De cursisten moeten voortdurend en in elke module uitgedaagd worden om de sleutelcompetenties te oefenen en toe te passen. Het is de bedoeling dat ze op een actievere manier werken aan die sleutelvaardigheden die het leren bevorderen en de transfer van het geleerde bevorderen.

Sleutelcompetenties vertonen de volgende kenmerken: ze zijn opleidingsoverstijgend, transferabel en toepasbaar in heel veel situaties en contexten, multifunctioneel en ze vergroten de handelingsbekwaamheid in verschillende contexten, verhogen de flexibiliteit, verbreden de opleidingen en waarborgen dat de opleidingen in de basiseducatie voldoende ruim blijven.

In de opleiding Alfa NT2 wordt van volgende sleutelcompetenties de integratie in de didactische aanpak aanbevolen: kunnen omgaan met numerieke gegevens, dat wil zeggen: tijd realistisch inschatten en indelen zoals bij het maken van afspraken, zich ruimtelijk oriënteren, oriëntatie in functie van het lezen en schrijven, kunnen samenwerken, keuzes kunnen uitvoeren, kunnen omgaan met problemen en eigen leren en presteren kunnen verbeteren.

Kader 1 Kennis en strategieën.

illustraties, koppen en bekende woorden, hij kan eigen personalia invullen in een formulier, hij kan een kaartje schrijven, hij kan een bericht of informatieve tekst schrijven van een paar eenvoudige zinnen, hij kan gegevens in trefwoorden noteren.

Het uitgangspunt voor het formuleren van de doelen voor de opleidingen 'taal' is dat ze voldoen aan de vereisten van functioneel en communicatief taalgebruik. Het hoofddoel is dat cursisten het Nederlands leren gebruiken in diverse communicatiesituaties en daarbij de juiste attitudes hanteren. Om de doelen van Alfa NT2 te omschrijven is dan ook gekozen voor een beschrijvingsmodel

dat uitgaat van dit principe.

In elk einddoel vindt men vijf deelaspecten of bouwstenen terug: de taalkaak, de tekst, het publiek, het verwerkingsniveau en de tekstenkenmerken. Voor een goed begrip van de modules in Vlaanderen is het belangrijk te weten wat daaronder verstaan wordt. Dat wordt hieronder nader uitgewerkt aan de hand van een voorbeeld. De context is bij de algemene doelen niet aangegeven, maar het is de bedoeling dat de Centra voor Basis-educatie bij het uitwerken van de doelen in moduulplannen, vrij kiezen uit een bijgevoegde lijst met verschillende contexten. Ook behoeften die voortkomen uit de belevingswereld van individuele cursisten moeten een plaats krijgen in

een alfacursus. Het gaat hier over het inhaken op gebeurtenissen en interesses van een cursistengroep. Het is aan de educatieve werker om een zinvolle mix te maken van collectieve en individuele behoeften. Deze bouwstenen beschrijven wat een taalgebruiker moet kunnen. Ze dienen ook als criteria om de moeilijkheidsgraad van een taalkaak te vatten. In kader 2 vind je een uitleg van deze begrippen.

Naast deze bouwstenen worden per doel ook ondersteunende elementen, met name kennis, leer- en communicatiestrategieën, taalbeschouwing, attitudes en sleutelcompetenties geëxpliciteerd (in kader 1 staat een uitleg van deze begrippen).

Taaltaak

Van een taalgebruiker wordt verwacht dat hij talig kan functioneren binnen bepaalde communicatieve situaties die voor hem relevant zijn. Met taaltaak bedoelen we datgene wat een taalgebruiker doet met taal. De kern van een taaltaak is derhalve een operationeel werkwoord, bijvoorbeeld *gegevens noteren*, informatie *vragen*, een instructie *formuleren*.

Tekst en tekstcluster

Tekst is elke boodschap die door de taalgebruiker productief (in geval van spreken en schrijven) of receptief (in geval van lezen en luisteren) verwerkt wordt. Het begrip tekst verwijst dus zowel naar geschreven als gesproken boodschappen.

Teksten kunnen op grond van inhoudelijke verwantschap worden gegroepeerd tot tekstclusters. We kunnen vijf typen onderscheiden: informatieve, prescriptieve, narratieve, persuasieve en artistieke teksten. Deze tekstclusters worden gedefinieerd op basis van hun meest dominante kenmerk.

- *Informatieve* teksten mikken op het overbrengen van informatie, bijvoorbeeld een formulier, schema, uitnodiging, afspraak, mededeling, voorstel, verslag, mening of brief.
- *Prescriptieve* teksten willen het gedrag van de ontvanger rechtstreeks sturen bijvoorbeeld een handleiding, een instructie of opdracht.
- *Narratieve* teksten leggen de nadruk op het verhalend weergeven van gebeurtenissen, bijvoorbeeld de beschrijving van

een gebeurtenis of een ervaring, een verhaal.

- *Persuasieve* teksten proberen de ontvanger van iets te overtuigen, bijvoorbeeld een reclameboodschap, advies, oproep of een verzoek.
- *Artistieke* teksten bevatten een esthetische component, bijvoorbeeld een roman of een chanson.

Deze laatste tekstsoort is niet opgenomen in de opleiding Alfa NT2. De groepering van teksten in tekstclusters heeft voordelen. In een einddoel kun je aangeven dat een bepaalde opsomming van teksten niet dwingend is of exhaustief; er is wel een inhoudelijke verwantschap tussen de genoemde teksten. De teksten die opgesomd worden moeten dus als prototypische teksten voor een bepaald niveau geïnterpreteerd worden.

Publiek

Bij de omschrijving van een einddoel geeft men aan voor wie een bepaalde tekst bedoeld is. Het publiek is mede een parameter voor de complexiteit van een taaltaak: naar gelang de taalgebruiker bijvoorbeeld iets opschrijft voor bekenden of onbekenden zijn de eisen van correctheid, vorm enzovoort verschillend. Men onderscheidt drie typen publiek: de taalgebruiker zelf, de bekende en de onbekende taalgebruiker. Een bekende taalgebruiker is een persoon met wie men geregeld communiceert, bijvoorbeeld een familielid, een vriend, de juf van je kind of een collega op het werk. Een onbekende taalge-

Kader 2 Begripsomschrijvingen.**Doelomschrijvingen**

Het volgende is slechts een deel van een spreekdoel uit het opleidingsprofiel.

De cursist kan in een gespreks situatie met bekenden (**publiek**) op kopiërend niveau (**verwerkingsniveau**) informatie geven (**taaltaak**) door te reageren op herkenbare vragen om informatie (**tekst en tekstkenmerken**). (Zie kader 2 voor een omschrijving van de begrippen)

Op soortgelijke wijze worden andere taaltaken geformuleerd in relatie tot type tekst en tekstkenmerken, zoals:

- op een mededeling, een uitnodiging reageren (taaltaak) (informatieve teksten (tekst);

- informeren naar een beleving, probleem (taaltaak) door eenvoudige en gestandaardiseerde vragen te stellen (informatieve teksten (tekst);
- een afspraak maken en afzeggen (taaltaak) (informatieve teksten (tekst);
- een eenvoudige instructie formuleren (taaltaak) (prescriptieve teksten (tekst)).

De te produceren teksten vertonen volgende *tekstkenmerken*:

- ze hebben betrekking op concrete, eenvoudige, voorspelbare en vertrouwde inhoud;
- ze zijn ultrakort en eenvoudig gestructureerd;
- ze bevatten stereotiepe formuleringen en standaarduitdrukkingen;

- ze worden in een zeer laag spreektempo uitgesproken;
- ze kunnen uitspraakfouten bevatten.

De cursist kan desgewenst daarbij de *ondersteunende kennis* gebruiken die nodig is om de spreektaak uit te voeren:

- woordenschat, grammatica;
- uitspraak en intonatie;
- de socioculturele aspecten: sociale conventies en gebruiken.

Bij de voorbereiding en de uitvoering van de spreektaak kan de cursist desgewenst de volgende (cognitieve en meta-cognitieve) *leerstrategieën* toepassen:

- informatie verzamelen en ordenen;
 - een beroep doen op het eerder geleerde.
- Bij de voorbereiding en de uitvoering

bruiker is een persoon die men niet of nauwelijks kent, bijvoorbeeld de loketbediende in het station of de ambtenaar van het gemeentehuis.

Verwerkingswijze

De verwerkingswijze is de mate waarin een taalgebruiker een te produceren of te ontvangen tekst beheerst. De verwerkingswijzen zijn gesitueerd op een continuüm gaande van eenvoudig naar complex.

- De *kopiërende wijze* (KW) is het laagste verwerkingsniveau. De taalgebruiker beperkt zich tot het letterlijk nazeggen of overschrijven van een tekst. Dit niveau zal voorkomen in de fase van de alfabetisering.
- De *beschrijvende wijze* (BW) houdt in dat de taalgebruiker de aangeleverde informatie in zich opneemt zoals ze wordt aangeboden of de informatie weergeeft zoals ze zich bij hem heeft aangediend. In de informatie wordt geen transformatie aangebracht.
- De *structurende wijze* (SW) houdt in dat de taalgebruiker een actieve inbreng heeft in de wijze waarop hij de aangeboden informatie in zich opneemt of zelf informatie presenteert. Naar gelang zijn luister- of leesdoel selecteert hij bepaalde elementen uit een geheel, brengt hij een nieuwe ordening aan of geeft hij het geheel in verkorte vorm weer. Naar gelang zijn spreek- of schrijfdool zal hij aan zijn tekst een persoonlijke ordening meegeven.

- In de *evaluerende wijze* (EW) confronteert de taalgebruiker de aangeboden informatie met een andere bron die hetzelfde onderwerp behandelt of met zijn eigen kennis van de wereld. Zo formuleert hij een standpunt dat hij met argumenten onderbouwt of vormt hij zich een gefundeerde mening over een aangeboden tekst. Dit verwerkingsniveau komt niet in de opleiding voor.

Tekstkenmerken

De teksten die de taalgebruiker aangeboden krijgt of zelf produceert vertonen intrinsieke kenmerken. De tekstkenmerken gaan over inhoudelijke kenmerken (de onderwerpen), formele kenmerken (tekstsamenhang, zinsstructuur), taalgebruik (woordenschat) en vormgeving (visuele ondersteuning en layout).

Context

Elke taalkaak is ingebed in een concrete taalgebruikssituatie, met andere woorden: in een context. De cursist heeft op het basisniveau op de eerste plaats behoefte aan een brede waaier van relevante contexten die inspelen op wat de taalgebruiker nodig heeft. Ook contexten afgeleid van individuele behoeften van de cursisten krijgen hun plaats. Voorbeelden van contexten waarbinnen de doelen geconcretiseerd kunnen worden, zijn: de les/klas, bank, post, dokter, ziekenhuis, school van de kinderen, VDAB (arbeidskantoor), winkels, sportvereniging, enzovoort.

van de spreektaak kan de cursist desgewenst de volgende *communicatiestrategieën* aanwenden:

- gebruik maken van niet-verbaal gedrag (mimiek, gebaren, geluid);
- compenserende strategieën gebruiken (onder meer vragen om iets te herhalen, vragen om trager te spreken en vragen om uitleg).

De cursist geeft bij de uitvoering van de spreektaak blijk van de volgende *attitudes*:

- spreekdurf;
- doorzettingsvermogen.

En als sleutelcompetenties worden genoemd:

- kunnen omgaan met numerieke gegevens;

- kunnen samenwerken;
 - eigen leren en presteren kunnen verbeteren.
- (Zie kader 1 voor een omschrijving van kennis en strategieën)

De concrete lesdoelen zouden dan de volgende kunnen zijn:

- kan een medecursist/de lesgever vragen stellen naar geboorteplaats, geboortedatum, leeftijd, burgerlijke staat;
- kan bij de inschrijving van het kind op school informatie geven over gewenste maaltijden, voor- en naschoolse opvang, busdienst, schoolmateriaal ...;
- kan een eenvoudige klacht aan de huisbaas verwoorden, zoals het niet keurig onderhouden van de woning,

het niet uitvoeren van herstellingen, het stijgen van de huurprijs ...;

- kan een afspraak maken met een dokter, tandarts ... en deze afspraak afzeggen;
- kan aan een collega/meerdere hulp vragen als iets niet duidelijk is met standaardzinnen zoals 'Wat is dat? Kun je dat herhalen? Kun je me helpen? Hoe moet dat?'.

Noten

¹ Council of Europe (2001). Common European Framework of Reference for Languages (CEFR): Learning, teaching, assessment, <http://www.coe.int/T/E/CulturalCooperation/education/Languages/>

² Bohnenn, E. e.a. (2004), Laaggeletterd in de Lage Landen. Hoge Prioriteit voor beleid, Nederlandse Taalunie, Den Haag.